

Regiment de la cosa pública

FRANCESC EIXIMENIS

Introducció: Lluís Brines
Versió i notes: Josep Palomero

ELS NOSTRES AUTORS

bromera

CAPÍTOL I

QUÈ ÉS LA COSA PÚBLICA

Amb ajuda de nostre Salvador, en primer lloc veurem què és i que significa *cosa pública*. A tal propòsit, fixeuvos en les quatre proposicions següents.

La primera proposició és que *cosa pública* és una comunitat de gent reunida que viu sota una mateixa llei, un mateix senyor i uns mateixos costums, tant si el conjunt és un regne, ciutat, vila, castell o qualsevol comunitat semblant que conste de més d'una casa. Sembla que un nucli domèstic compost només per una casa, o per una part d'alguna comunitat, no s'anomena *cosa pública* en la comunitat de què forma part, sinó que es denomina *particular, personal o pròpia*. Així ho raona el filòsof [Aristòtil]⁵⁶ quan parla d'aquesta matèria en la seua *Política*.

La segona proposició és que cadascuna de les mencionades comunitats ha d'estar formada per diverses persones que s'ajuden les unes a les altres segons les seues necessitats. La unió de cada bona comunitat ha de consistir en la unitat i benevolència dels veïns i ha d'estar

56. Aristòtil (384 aC-322 aC), un dels filòsofs més importants de l'antiga Grècia, considerat un dels grans pensadors de la

fundada i articulada per l'amor i la concòrdia, ja que l'individu aïllat no pot, ell sol, obtenir allò que necessita. Per contra, és necessari, per a consolidar la comunitat, que cadascú ajude l'altre segons les necessitats.

Sembla, per experiència, que necessitem moltes i diverses coses, com ara menjar, beure, vestir i calçar, i moltes altres que no podem fer per nosaltres mateixos. Per això, en la cosa pública, un ajuda l'altre venent-li menjar, l'altre venent-li beguda, l'altre vestits i l'altre calcer. I així, amb ajuda mútua, persevera la cosa pública gràcies a la cooperació. A propòsit d'això tenim: «La comunitat de la ciutat, quan un ajuda l'altre, és ferma i forta, així com el bon germà ajuda son germà de tot cor».⁵⁷

humanitat, dominà pràcticament totes les branques del saber del seu temps, des de la filosofia fins a la biologia, des de les matemàtiques fins a la psicologia. Fou deixeble de Plató a Atenes i, més tard, preceptor del futur emperador Alexandre el Gran. A Atenes creà la seua pròpia escola, el Liceu. Algunes de les seues obres més importants són la *Física*, la *Metafísica*, la *Política*, la *Retòrica*, la *Poètica* o l'*Ètica a Nicòmac*. Influí enormement en el pensament medieval, tant musulmà (Avicenna o Averrois) com cristià (bàsicament en l'escola dominicana, però també en la franciscana, a què pertangué Eiximenis). La seua influència ha perviscut fins a l'actualitat. Els autors medievals, com ara Eiximenis, es refereixen a ell anomenant-lo simplement *el filòsof*.

57. *Proverbis*, XVIII. (La primera citació és d'Aristòtil. Aquesta segona és del llibre dels *Proverbis* de la Bíblia.)

La tercera proposició és que tots els hòmens de la comunitat no poden ser iguals. Aquesta proposició es dedueix de l'anterior, ja que si un ajuda l'altre segons el seu estament, tal com es diu en la segona clàusula, i ja que les diverses necessitats dels hòmens requereixen ajudes d'oficis distints, sembla que els hòmens no són iguals a causa de la funció que realitzen en el seu estament.

És evident que les necessitats dels hòmens requereixen ajudes distintes, perquè la necessitat que hom té de ser auxiliat per la justícia no és igual a la necessitat que requereix aquell que té fam o set. La primera necessitat precisa de qui manté la justícia, que és com dir qui té l'autoritat. En canvi, per satisfer la segona, basta amb un llaurador, un forner o un taverner, els quals no són iguals a aquells que han de sostenir la justícia. Açò mateix ho podem fer extensiu a molts altres oficis de la comunitat.

La quarta proposició és que la cosa pública està composta sumàriament per tres estaments de persones: la mà menor, la mà mitjana i la mà major. Aquesta composició és semblant a la del cos humà, que està compost per diversos membres. Ho diu sant Pau: «Així com els diversos membres del cos humà realitzen funcions distintes, de la mateixa manera diverses persones i diversos oficis reunits fan un cos i una comunitat, la qual s'anomena cosa pública cristiana».⁵⁸

58. Sant Pau: *Epístola als romans*, XII. Sant Pau de Tars, l'Apòstol dels Gentils (nascut a Tars, a l'actual Turquia, c. 7-Roma

Víctor,⁵⁹ parlant d'aquesta matèria en el seu tractat, pretenent ensenyar de quina manera la cosa pública és semblant al cos humà, indica que en la cosa pública hi ha un cap, el qual és el que té el govern o l'autoritat. Els ulls i les orelles són els jutges i els oficials. Els braços són els que defenen la cosa pública, és a dir, els cavallers i els hòmens d'armes. El cor són els que aconsellen. Els òrgans genitals són els predicadors i els ensenyants. Les cuixes i les cames són els menestrals. Els peus que xafen la terra són els llauradors que, amb el seu ofici, la cultiven i la treballen.

c. 67) fou una figura clau en la propagació del cristianisme. Predicà l'evangeli als gentils (els no jueus) de l'Imperi Romà. Gran viatger, se li atribueixen catorze cartes o epístoles, les *Epístoles paulines*, les quals constitueixen un dels fonaments teològics i eclesiològics del Nou Testament. És un dels autors que més influí en sant Agustí, que fou un autor de gran prestigi a l'edat mitjana, època en què els autors escolàstics solen referir a sant Pau anomenant-lo l'*Apòstol*.

59. Font possiblement apòcrifa.

CAPÍTOL II

SEGUINT L'EXEMPLE DELS MEMBRES DEL NOSTRE COS, S'HAN D'APRECIAR AQUELLS QUE S'AJUNTEN PER A FER UNA COSA PÚBLICA

A continuació, el mencionat doctor esmenta la citació de l'Apòstol [sant Pau] que acabe de mencionar, ensenyant com cada bon home de la comunitat és i ha de ser un vertader membre de la cosa pública i ha de procedir de la mateixa manera que els membres vius ho fan en el cos.

Així, diu: «Veges on es troba situat de manera natural el membre viu en el cos, observa quina forma té i veuràs, en primer lloc, que és tanta la vinculació que un membre té amb l'altre que un serveix diligentment l'altre, i tot el que fa és d'utilitat per als altres». D'exemples en tenim, ja que l'ull no solament veu per a si mateix quan camina, sinó que a més vigila que el peu no entropesse, que la mà actue i que tot el cos se sàpia governar. Així mateix, el peu no presta servei només a si mateix quan camina, sinó que a més serveix l'ull, ja que el porta allà on vol veure o mirar alguna cosa, i és útil també a tot el cos i als altres membres portant-los allà on volen anar. Així mateix, la llengua parla per tot el cos, la boca menja per sustentar tot el cos, i si menja massa

fa mal a tot el cos, de la mateixa manera que la fallada de cada membre fa que tot el cos caiga malalt.

De manera semblant, pots veure que si un membre sofreix algun mal, els altres se'n queixen, perquè si li pegues a algú al cap o en qualsevol altre membre, immediatament el braç es para i li fa d'escut, la boca demana ajuda i s'exclama de dolor. I si a vegades, per casualitat, un membre fereix l'altre i li fa mal, el membre ferit o nafrat no demana venjança, sinó que tot el cos està trist i es plany del mal que haurà pres el membre nafrat.

També pots veure que un membre no té enveja del bé ni de la funció de l'altre, ni mai que un membre es vulga separar mai de l'altre. Per contra, si un membre és separat del cos, tots els altres membres i tot el cos tremolen, es desmaïen i abominen aquella separació com si fóra la mort. Què signifiquen, doncs –diu aquest doctor–, aquests tan bells, tan expressius i tan clars exemples que Déu ens ha proporcionat del cos i dels membres, sinó que, cadascú de nosaltres, que som els membres, prenguem exemple d'amar, observar les lleis i esforçar-nos vigorosament per la comunitat i per la cosa pública, de manera semblant a la germanor que impera en tot el cos?

Sant Pau donà a entendre aquest amor a la cosa pública quan digué: «Nosaltres, cristians, pensem que tots som una comunitat i un cos espiritual, del qual Jesucrist és el cap. Açò ens ha d'inclinar molt aaju-

dar-nos els uns als altres, i tots junts a la cosa pública, així com veiem en el nostre cos que un membre ajuda l'altre». ⁶⁰ I açò ho confirma quan diu: «El baptisme ens ajusta a tots en la unitat d'un cos que s'anomena cos cristià, unit per una mateixa fe i una mateixa esperança que tenim en un Déu totpoderós, per la qual cosa els nostres esperits han d'estar tots units en voler les coses que corresponen al vertader cristianisme», ⁶¹ entre les quals una de les principals és aquesta, amar la comunitat i la cosa pública.

60. Sant Pau: *Epístola als romans*, XII.

61. Sant Pau: *Primera epístola als corintis*, XII.

CAPÍTOL III
LA LLEI CRISTIANA ÉS EL NOBLE I
PRINCIPAL FONAMENT DE LA COSA
PÚBLICA, TOT I QUE ALGUNS HAGEN
SOSTINGUT EL CONTRARI

Per les paraules acabades de dir es veu com sant Pau anima singularment els cristians a amar-se molt els uns als altres, ja que sobre tota altra nació tenen una llei de perfecta caritat, la que més amor conté i més l'ensenya, i la que, més que cap altra llei del món, in fon millor forma a la cosa pública.

Açò ensenya sant Agustí: «Qui vulga veure les grans excel·lències de la santa doctrina evangèlica, que observe com aquesta subjecta i lliga intensament tota la cosa pública: perquè evita en els regidors tota injustícia, en els súbdits irreverència, predica humilitat a tots, paciència i pietat, amar els altres com a si mateix i defuig tota avarícia, tota immundícia i malignitat».⁶² Qui, doncs, tan bé i tan fermament ensenya a fundar

62. Sant Agustí: *Cinquena homilia*. (En realitat és l'*Epístola* 138 de sant Agustí.) Sant Agustí d'Hipona (nascut a Tagaste, Numídia, a l'actual Algèria, 354-430), fou un dels pares de l'Església, una de les figures més importants del primer cristianisme i un dels autors de més autoritat en el pensament

la cosa pública com aquesta sagrada doctrina, que tot mal eludeix, dicta tota virtut i tot açò que pot moure l'home a amar nostre Senyor Déu i son proïsme i a assolir la glòria perdurable? La qual cosa significa que els cristians, sobre totes les nacions del món, observant la seua llei, són la gent més apta i la més disposada del món per a mantenir la cosa pública.

Per això has de saber que Marcel·lí, escrivint a sant Agustí,⁶³ intenta demostrar que la santa doctrina cristiana és un obstacle per al bon estat de la cosa pública. I ho prova dient que el Salvador predica que ningú no torne mal per mal, i que «si algú et lleva la gonella, que li dones el manto, i que si algú et dóna una bufetada, que li pares l'altra galta».⁶⁴

Aquestes coses, diu l'esmentat doctor Marcel·lí, destrueixen la justícia de la cosa pública, afavoreixen

medieval. Les seues obres, especialment *La ciutat de Déu*, influïren molt en el pensament occidental.

63. Marcel·lí: *Quarta epístola*. (En realitat és l'*Epístola* 136 de sant Agustí.) El militar i escriptor Ammià Marcel·lí (nascut c. 330 a Antioquia, antiga Síria, actual Turquia, i mort c. 395 a Roma) fou el principal historiador que visqué i descrigué la decadència i descomposició de l'Imperi Romà al s. iv. Amb la seua obra (*Res Gestae*, en què va descriure la política de l'Imperi i el comportament dels emperadors) es va convertir en un autor de referència en l'època de l'emperador Constantí, quan el cristianisme deixà de ser perseguit i fou adoptat com a religió oficial en l'últim període de l'Imperi Romà.

64. *Evangelí segons sant Mateu*, V.

massa els mals hòmens i desmoralitzen els bons, la qual cosa és contrària a la santa Escriptura, que prescriu el contrari, puix que Déu manà a Moisès en la llei: «No deixaràs viure els malvats».⁶⁵ Ell mateix ordena: «A la gravetat del pecat correspondrà la quantitat de la pena».⁶⁶ Açò ho manà per tal que la cosa pública es conservara en bon estat. Diu Marcel·lí que d'ací es desprén que la llei evangèlica és contrària al bon regiment de la cosa pública, ja que açò que prescriu és contrari a dites pràctiques.

En segon lloc, argüeixen alguns respecte a aquest mateix propòsit que, menyspreant les coses terrenals, la llei cristiana aprova i aconsella la virginitat. I que si la cosa pública es governara per tal precepte, resultaria que el món es quedaria sense persones, no treballaria ningú per la vida present, i d'aquesta manera tindrien fi tots els oficis i tota l'organització estamental del món. En conseqüència, no hi hauria cavallers, ni ciutadans, ni menestrals, ni cap dels que ara sostenen i componen la cosa pública.

65. *Èxode*, XXII. Moisès és un personatge bíblic que, segons el relat de l'*Èxode*, va alliberar el poble jueu de l'opressió a què estava sotmés a Egipte i, després de quaranta anys de vagar nòmادament pel desert, el va conduir a Israel, la terra promesa. L'*Èxode* és el segon llibre de la Torà i, per tant, de la Bíblia.

66. *Deuteronomi*, XXIV. El *Deuteronomi* és el cinqué llibre de la Torà i, per tant, de la Bíblia. Conté tres discursos que Moisès va pronunciar abans de morir.

En tercer lloc argüeixen d'aquesta manera: des que Jesucrist, el papa i la llei cristiana s'han ensenyorit de Roma, els romans actuals no han fet res digne de mèrit, i asseguren que de llavors ençà la seua cosa pública ha decaigut i els han sobrevingut infinits mals, els quals refereix Sal·lusti,⁶⁷ i que seria molt llarg de referir ací. Basta dir, a propòsit d'això, que els romans han sigut els majors hòmens del món i que n'hi ha hagut molts d'excel·lents i de molt famosos, segons el curs d'aquesta vida. En canvi, ara, la major part d'ells són malvats i desgraciats de cap a peus, i més prompte pareixen facciosos, persones de mala vida, de mala reputació i carn de forca, que no ciutadans de Roma. La qual cosa els ha sobrevingut, diuen aquests, des que hi prevalen les lleis cristianes. En conseqüència, conclouen que la llei cristiana és contrària a la cosa pública i que la perjudica molt.

67. Gai Sal·lusti Crisp (Gaius Sallustius Crispus, 86 aC-34 aC) fou un historiador romà que va escriure l'obra *Història romana* (*Historiarum Libri Quinque*) i les titulades *Bellum Catilinarium sive de conjuratione Catilinae* ('Sobre la conspiració de Catilina') i *Jugurtha seu Bellum Jugurthinum* ('Sobre la guerra de Jugurta'). Se li atribueixen dues *Epistolae de Re Publica ordinanda* ('Cartes sobre l'ordenació de la cosa pública'), cartes dirigides a Cèsar durant la campanya a Hispània (49 aC), que són les que més interessaren a Eiximenis.